

5. Синьов В.М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: Підручник. – Частина I. Загальні основи корекційної психопедагогіки (олігофренопедагогіки). – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – 238 с.
6. Мирский С.Л. Методика профессионально-трудового обучения во вспомогательной школе. / С.Л. Мирский. – М.: Просвещение, 1980. – 183 с.

References

1. Bondar V.I., Rejda K.V. Osoblivosti formuvannya trudovoji kompetentnosti rozumovo vidstalih uchniv: Navchalnij posibnik / V.I. Bondar, K.V. Rejda – K.: «MP Lesja», 2010. -168s.
2. Zbirnyk zakonodavchych aktiv i normatyvnykh dokumentiv z pytan sotsialno-pravovoho zakhystu ditey. – K.: Stoltytsya, 1998. – 516 s.
3. Mersiyanova H.M. Pidvyshchennya efektyvnosti trudovoho navchannya rozumovo vidstalych shkolyariv na osnovi udoskonalennya yoho zmistu // Teoriya i praktyka olihofrenopedahohiky – 2006. - №1. – S.31-45.
4. Myronova S.P. Pidhotovka vchyteliv do korektsiynoi roboty v systemi osvity ditey z vadamy intelektu: Monohrafiya. Kamyanets-Podilskyi: Abeta-NOVA, 2007. – 304 s.
5. Synov V.M. Korektsiyna psykhopedahohika. Olihofrenopedahohika: Pidruchnyk. – Chastyna I. Zahalni osnovy korektsiynoi psykhopedahohiky (olihofrenopedahohiky). – K.: Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova, 2007. – 238 s.
6. Mirskij S.L. Metodika professionalno-tudovogo obucheniya vo vspomogatelnoj shkole. / S.L. Mirskij. – M.: Prosveshchenie, 1980. – 183 s.

Товстоган В.С. Решение проблемы формирования профессионально-трудо­вой компетентности в умственно отсталых учащихся в системе подготовки студентов-дефектологов

В статье рассматривается проблема формирования профессионально-трудо­вой компетентности в умственно отсталых учащихся в системе подготовки студентов-дефектологов. Как один из способов решения данной проблемы, представлена учебная программа «Специальная программа трудового обучения», которая основана на авторской модели профессионально-трудо­вой компетентности. Модель данной компетентности состоит из трех блоков: блок способностей и интеллектуальных действий, блок личностных качеств и профессионально-трудо­вой. Последний блок включает когнитивную, организационно-операционную, графически-технологическую, профориентационную, экономическую и социальную компетентности. Показателями ее сформированности были определены мотивационный, поведенческий, ценностно-содержательный аспекты, знания, эмоционально-волевая регуляция процесса и результата выражения компетентности учащимися. Содержание учебной программы для студентов содержит три раздела: общедидактический, формирования общих способностей и качеств личности, специальных способностей и качеств личности.

Ключевые слова: профессионально трудовая компетентность, подготовка студентов-дефектологов, специальная методика трудового обучения, ученики специальной школы.

Tovstogan V.S. The decision of problems of formation of professional competence in mentally retarded students in the system of training of students of special education

The article considers the problem of formation of professional competence in mentally retarded students in the system of training of students of special education. As one way of solving this problem presented a training program «Special program of vocational studies», which is based on the author's model of vocational competence. The competence model consists of three blocks: block abilities and intellectual actions, a unit of personal qualities and professional labor. The last block includes cognitive, organizational, operational, technological, vocational, economic and social competence. The characteristics of its sformirovani were determined motivational, behavioral, value-substantial aspects, knowledge, emotional-volitional regulation of process and result of the expression of competence by students. The content of the curriculum for students contains three sections: General didactic, the formation of General abilities and personal qualities, special abilities and personal qualities.

Keywords: professionally labour competence, preparation of studentov-defektologov, special method of the labour teaching, students of the special school.

Стаття надійшла до редакції 30.05.2016 р.

Статтю прийнято до друку 30.05.2016 р.

Рецензент: д.п.н., акад. Синьов В.М.

УДК: 376 – 056.36:616.899.2] - 053.5

Хайдарова О.С.

ПРО ПІДХІД ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОМІРНОЮ РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ

Стаття присвячена результатам теоретичного аналізу літератури щодо особливостей розвитку пізнавальної, емоційної, особистісної та рухової сфер дітей з помірною розумовою відсталістю.

На сьогодні, зміни в контингенті спеціальної школи, зростання чисельності учнів з помірною розумовою відсталістю поставили серйозні питання щодо педагогічної роботи, підсилення корекційної спрямованості навчальної діяльності з дітьми, що мають помірну розумову відсталість, розробки навчального змісту, здійснення відповідного оцінювання знань з урахуванням їхніх особливостей тощо. Існує невідповідність між вимогами та реальним станом забезпечення адекватних умов навчання та розвитку дітей з помірною розумовою відсталістю, які характеризуються недорозвитком всіх психічних

процесів. Тому, визначення характерних особливостей пізнавальних процесів дітей з помірною розумовою відсталістю є актуальною проблемою, для того щоб адекватно підібрати засоби корекційного впливу, які б активізували пізнавальні процеси молодших школярів з помірною розумовою відсталістю, а також стимулювати їхню пізнавальну діяльність. Окреслено перспективи подальших досліджень стосовно даної проблеми.

Ключові слова: діти з помірною розумовою відсталістю, корекційна робота, навчання, розвиток, пізнавальна діяльність.

Реформування освіти в Україні є однією з найважливіших проблем сьогодення. Її розв'язання передбачає, щонайменше, підвищення ефективності освітнього процесу в школі, важливе місце в якому відводиться підготовці учнів до самостійної діяльності в сучасних соціально-економічних умовах.

Одним із основних завдань сучасної школи є реалізація потенційних можливостей кожної дитини. Успіх дитини у навчанні переважно залежить від того, наскільки умови навчання та виховання відповідають її можливостям. Ще більшою мірою це стосується вихованців спеціальних загальноосвітніх закладів, зокрема, розумово відсталих учнів, які характеризуються обмеженими адаптаційними та інтеграційними можливостями.

На сьогодні, зміни в контингенті спеціальної школи, зростання чисельності учнів з помірною розумовою відсталістю поставили серйозні питання щодо педагогічної роботи, підсилення корекційної спрямованості навчальної діяльності з дітьми, що мають помірну розумову відсталість, розробки навчального змісту, здійснення відповідного оцінювання знань з урахуванням їхніх особливостей тощо. Категорія дітей з помірною розумовою відсталістю являє собою різномірну групу. Ці учні мають загальні риси, головною з яких є психофізичний дефект, обумовлений важкими органічними порушеннями центральної нервової системи. При вираженому, глибокому інтелектуальному порушенні вражені як кора великих півкуль головного мозку, так і нижчерозташовані утворення. Ступінь ураження головного мозку може бути різним за складністю, локалізацією і за часом впливу на нього того чи іншого хвороботворного фактору. Це є свідченням того, що етіологія даного патологічного стану може бути надзвичайно різноманітною, а це, в свою чергу, викликає різноманітні індивідуальні особливості інтелектуального, фізіологічного, емоційно-вольового розвитку такого суб'єкта. Діти з помірною розумовою відсталістю, характеризуються не сформованістю пізнавальних процесів, передусім процесу мислення, зокрема усіх мисленнєвих операцій (аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування тощо), що не дає можливості дитині з розумовою відсталістю опанувати програму загальноосвітньої школи та можливості в майбутньому адаптуватись у повній мірі до життя у соціальному середовищі.

Так, вивченням пізнавальних процесів розумово відсталих дітей займалися такі вчені як Л.Занков, А.Ліпкіна, Є.Кудрявцева, І.Соловйов, Ж.Шиф, М.Певзнер та багато інших авторів. Дітям з помірною розумовою відсталістю характерний пізній початок розвитку з грубими порушеннями всіх сторін психіки: мислення, мовлення, пам'яті, уваги, моторики, емоційно-вольової сфери.

Аналізуючи розвиток дітей раннього віку, фахівці відзначають, що у них різко знижені активність і орієнтовна діяльність, зміщена система потреб у бік посилення примітивних, фізіологічних, що призводить до значних порушень в оволодінні предметними діями. Повна відсутність у розвитку предметних дій призводить до збіднення, глибокого порушення чуттєвого пізнання, яке є базою розумового розвитку.

Так, у дослідженнях І. Баскакової, С.Лієпінь, Л.Переслені та інших виявлено, що учні даної категорії мають суттєві відхилення у розвитку уваги. Багато з них не можуть концентрувати свою увагу на чомусь, вони відволікаються, переключаючись на інші об'єкти. Л.Занков, О.Лурія, М.Певзнер та інші вчені вважають, що порушення уваги є одним з найхарактерніших симптомів розумової відсталості.

О.Гаврилов, досліджуючи увагу дітей з помірною розумовою відсталістю вважав, що вони повільно концентруються на завданні, часто відволікаються на другорядні ознаки, не вмюють довго утримувати увагу на одній діяльності. Слабка активна увага перешкоджає досягненню будь-якої поставленої мети, навіть елементарної. Діти відразу відволікаються, як тільки починають відчувати під час виконання тих чи інших операцій елементарні труднощі [1].

У дітей з помірною розумовою відсталістю спостерігається порушення мовлення: воно формується уповільнено, обмежено, із запізненням на 3-5 років; затримується як його розуміння, так і використання. Словниковий запас досить бідний, складається з найуживаніших у побуті слів та

висловів, порушена вимова звуків і структура багатьох слів, спостерігаються аграматизми. Ці діти краще розуміють звернене мовлення. Самостійно побудувати складну мовленнєву конструкцію не можуть, але здатні повторити мовленнєві висловлювання інших. Розуміння мовлення співбесідника у такої особи ускладнене, орієнтирами для неї більшою мірою слугують інтонація, жести, міміка. Експресивне мовлення обмежене окремими словами чи короткими реченнями.

Так, учні спеціальної загальноосвітньої школи рідко ініціюють спілкування, адже у них є зниженою потреба у соціальних контактах та самовираженні. Підтримувати діалог вони не вміють, з одного боку, оскільки їм важко одночасно спрямовувати пізнавальну активність на сприймання і розуміння того, що каже співрозмовник, і на програмування й реалізацію власного висловлювання – з іншого. Від розмови дітей часто відволікають сторонні подразники, через що вони втрачають думку, не розуміють до кінця те, що почули. Чим глибші у дитини порушення розумового розвитку, тим більші недоліки розвитку мовлення. Деякі особи ніколи не опановують здатність користуватися мовленням, хоч і розуміють прості інструкції.

Досліджуючи пам'ять дітей з помірною розумовою відсталістю, науковці відмічають, що вона у них формується досить повільно, матеріал запам'ятовується лише після багаторазових повторень, швидко забувається. Знання погано використовуються на практиці. М.Соловйов вказує, що причина цього полягає в недосконалому замикаючій функції кори головного мозку, яка обумовлює малий обсяг і уповільненість темпу формування нових умовних зв'язків, їхню недовговічність. Логічна і механічна пам'ять знаходяться на однаковому низькому рівні. Діти не можуть запам'ятати назви предметів, пригадати, про що йшлося на попередньому занятті. Але науковець звертає увагу на те, що поряд з цим у деяких з них відмічають випадки надзвичайно розвиненої пам'яті на цифри, дати, події, імена тощо (так звана гіпертрофія пам'яті) [9]. Б.Пінський, І.Соловйов, В.Сумарокова та інші, характеризуючи особливості пам'яті дітей з помірною розумовою відсталістю, відмічали, що «інформація так тісно вплітається, включається в наявний, мало впорядкований досвід дітей з важкими інтелектуальними вадами, що виділити, вичленити, дістати сприйняту інформацію їм буває надзвичайно важко, а в деяких випадках, неможливо. Знання і навички не актуалізуються у потрібний час» [8, 34-35]. Але потрібно зазначити, що в ході психофізичного розвитку співвідношення між довготривалою і короткочасною пам'яттю у них змінюється. Довготривала пам'ять удосконалюється як в кількісному, так і в якісному співвідношенні, що дозволяє їм засвоювати деякий об'єм матеріалу і відтворювати його у потрібний час.

Мислення у таких дітей конкретне, непослідовне, інертне, уповільнене. Утворення абстрактних понять та оперування ними неможливе, хоча такі діти бувають здатні до найелементарніших узагальнень. Дослідження науковців виявили, що досить яскраво недоліки мислення проявляються у цієї категорії дітей при формуванні у них навичок читання, письма, рахунку. Вихованці не здатні зрозуміти прочитане, допущені помилки ними не помічаються, і, отже, не виправляються. Вони можуть навчитись рахувати, але абстрактний рахунок, навіть у межах першого десятка, їм у більшості випадків недоступний.

М.Кузьмицька зазначала, що поряд з порушеннями абстрагування та узагальнення у цих дітей спостерігається слабкість регулюючої функції мислення. Вони не вміють своєчасно користуватись вже засвоєними діями, не обдумують свої вчинки, не передбачають результат. У них не виникає сумнівів у правильності своїх дій, вони не думають про те, що їхні вчинки можуть бути неправильними або антисоціальними [5, 26].

Дослідження науковців показують, що слабкість регулюючої функції мислення не дозволяє цій категорії дітей виділити у матеріалі суттєве і відкинути другорядне, різко знижує якість пам'яті. Недостатнє орієнтування і усвідомлення матеріалу призводить до того, що він запам'ятовується у чисто випадкових співвідношеннях. Ці діти повільно утворюють логічні зв'язки і, як правило, краще запам'ятовують те, що безпосередньо пов'язується з задоволенням їхніх фізіологічних потреб. Вони не вміють цілеспрямовано і усвідомлено пригадувати матеріал.

В осіб з помірною розумовою відсталістю спостерігаються порушення рухової сфери (статичних і локомоторних функцій) та фізичного розвитку. Статичні та локомоторні функції у дітей з помірною розумовою відсталістю розвиваються зі значною затримкою та недостатньо диференціюються; порушені координація, точність та темп рухів, ускладнені біг та стрибки, відтворення заданих рухів та

положень, їх зміна; спостерігаються синкінезії; слід відмітити неоднорідність порушень рухової сфери.

У дітей, котрі мають недоліки розумового розвитку помірного ступеня, спостерігаються і певні порушення особистісного розвитку. Серед найтипівіших особливостей особистості — відсутність ініціативи, самостійності, млявість, схильність до наслідування інших, поєднання навіюваності з негативізмом, нестійкість діяльності у поєднанні з інертністю та малорухливістю.

Також у дослідженнях Л.Виготського, Г.Дульнева, Н.Морозової, Б.Пінського, А.Григор'єва, П.Муравйової, А.Корнієнка та інших зазначається незрілість мотиваційної сфери діяльності в учнів з розумовими вадами: обмеженість мотивів, недостатня сформованість соціальних потреб, відсутність допитливості, слабкий прояв та недовготривалість спонукань до діяльності.

В психолого-педагогічній літературі зазначається, що, незважаючи на те, що у дітей з помірною розумовою відсталістю спотворені механізми спілкування (мовлення, словниковий запас, просторовий компонент тощо), емоційно-вольова сфера, в цілому, залишається більш збереженою, ніж інтелектуальна, а відтак і розвиток особистості для успішного спілкування в соціальному середовищі є одним з ймовірних шляхів корекції (Т.Власова, Л.Виготський, В.Карвяліс, М.Певзнер, В.Петрова, Б.Пінський, Ж.Шиф).

Діти з помірною розумовою відсталістю, характеризуються своєрідністю пізнавальних процесів, передусім процесу мислення, нездатністю до утворення абстрактних понять. У той же час кожен процес відрізняється особливим характером розвитку та функціонування. Так, характерними особливостями пізнавальних процесів є: 1) порушення сприйняття як в плані його осмисленості та узагальненості, так і основного аспекту перцептивної діяльності. Сприйняття дітей з помірною розумовою відсталістю протікає більш повільно, відрізняється слабкою диференційованістю, неточністю, бідністю і поверховістю, виражене менш інтенсивно, і часто є помилковим і спотвореним. 2) порушення уваги: вона поверхнева; страждає цілеспрямованість і стійкість, її вибірковість і концентрація, розподіленість і переключення. Розумово відстала дитина відволікається, перескакує з одного об'єкта на інший, її міркування непослідовні. 3) наявність агнозій і порушень мотиваційного компонента у більшості дітей. 4) ослаблений розвиток усіх видів пам'яті (рухової, емоційної, образної, словесно-логічної). 5) не сформованість проявляється і в операційній стороні мислення (не розвинені операції порівняння, аналізу та синтезу, класифікації та узагальнення). 6) порушення динаміки розвитку розумової діяльності (непослідовність суджень, лабільність і інертність мислення). Розлади емоційної сфери носять різноманітний характер. Загальна – звужений діапазон базових емоцій (неадекватність емоційного реагування, не сформованість ієрархії мотивів, що регулюють поведінку). Порушення мотиваційного компонента (втрата цілеспрямованості мислення).

Здійснений теоретичний аналіз літератури дає підстави стверджувати, що діти з помірною розумовою відсталістю мають своєрідні особливості розвитку пізнавальної, емоційної, особистісної та рухової сфери, що обумовлює труднощі їх адаптації до умов життєдіяльності у побуті та більш широких суспільних відносин.

Характеризуючи здатність помірно розумово відсталих дітей до виконання побутових і трудових навичок, слід звернути увагу на низький рівень їх сформованості. Такі особи потребують постійної допомоги, нагляду та супроводу, керівництва, соціального захисту та постійної корекційно-розвивальної роботи. Теоретичний аналіз літературних джерел дав змогу з'ясувати підходи до визначення напрямів педагогічного впливу на цю категорію осіб. Робота має здійснюватися, передусім, у плані виховання дітей, їх навчання та розвитку, сприяння соціально-побутовій адаптації.

Значний внесок у розробку теорії та практики навчання і виховання дітей з помірною та тяжкою розумовою відсталістю внесли вчені: Е.Агеєва, А.Бабушкіна, Л.Баряєва, І.Бгажнокова, А.Ватажина, С.Забрамна, Т.Ісаєва, М.Кузьмицька, А.Маллер, Г.Сухарєва, М.Рейдибойм, Г.Цикото, Л.Шипіцина та інші. Організація допомоги дітям з важкими інтелектуальними вадами та їхнім батькам була предметом дослідження М.Бірюкової, М.Генінг, С.Забрамної, Н.Лур'є, Т.Чернікової.

В Україні даною проблемою займаються такі науковці, як В.Бондар, Л.Вавіна, О.Гаврилов, Ю.Галецька, О.Гармаш, І.Єременко, М.Матвеева, Н.Мацько, В.Синьов, К.Турчинська, А.Шевцов, М.Шеремет, Д.Шульженко, О.Хохліна та інші. Вчені наголошували, що при організації педагогічної роботи з розумово відсталими дітьми мова має йти про розвиток пізнавальної діяльності, формування

якої найбільш успішно проходить в умовах спеціального корекційного навчання. Організація розвиваючого навчання з ними дозволяє не лише передати їм систему відповідних знань, умінь та навичок, але й формус в них хоч і елементарні, але все ж таки навички, орієнтуватись в навколишньому середовищі, пристосовуватись до його змін.

Навчання розумово відсталих дітей вчені розглядають, як основну умову корекції їх розвитку разом з іншими видами діяльності, зокрема працею, а також спілкуванням, що є детермінуючим фактором формування готовності розумово відсталі дитини до соціальної адаптації. Забезпечення здатності розумово відсталі дитини до адаптації у змінених умовах соціального життя є найважливішою метою корекційного виховання.

Відтак, у Державному стандарті початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами зазначено, що оптимальний рівень загальноосвітньої підготовки дітей з особливими освітніми потребами забезпечується шляхом засвоєння змісту освітніх галузей у поєднанні з проведенням корекційно-розвиткової роботи. Зміст корекційно-розвиткової роботи визначається з урахуванням особливостей розвитку дітей з помірно розумовою відсталістю, мети, завдань та напрямків такої роботи [2]. Без адекватних корекційно-розвивальних заходів потенційні можливості цих дітей не реалізуються повною мірою.

Основними напрямками корекційно-розвиткової роботи [2] є: 1) розвиток зорового або слухового сприймання, мовлення, пізнавальної діяльності, психофізичний, соціально-комунікативний розвиток дітей з особливими потребами, формування в них навичок просторового, соціально-побутового орієнтування тощо; 2) розвиток навичок саморегуляції та саморозвитку дітей шляхом взаємодії з навколишнім природним середовищем з урахуванням наявних знань, умінь і навичок комунікативної діяльності і творчості; 3) формування компенсаторних способів діяльності як важливої умови підготовки дітей даної категорії до навчання у загальноосвітній школі; 4) створення умов для соціальної реабілітації та інтеграції дітей з особливими освітніми потребами, розвиток їх самостійності та життєво важливих компетенцій.

Значний внесок у розробку теоретичних основ корекційної роботи належить Г.Дульнєву. [3] Він акцентує увагу на найважливішому корекційному завданні — «навчання має підвищувати рівень узагальнень та організуючої ролі мови у дітей, розвивати процеси абстрагування і узагальнення, і тим самим стимулювати їх загальний розумовий розвиток». Автор висловлює думку про необхідність використання корекційних прийомів перетворення розумової дії у розгорнутий ланцюжок зовнішніх операцій, виконуваних з опорою на наочні засоби, поєднання словесних методів навчання з предметною практичною діяльністю.

Психолого-педагогічними дослідженнями доведено, що формування у розумово відсталих учнів усвідомленої діяльності, усіх її структурних компонентів є важливою умовою та основою проведення з ними корекційної роботи, спрямованої на розвиток у них як інтелектуальної, так і інших сфер психіки (В.Карвяліс, Г.Мерсіянова, Б.Пінський, В.Синьов, О.Хохліна, В.Петрова та ін..).

Психологічне обґрунтування проблеми корекційної роботи з розумово відсталими дітьми висвітлено в працях В.Синьова. В його працях зазначено, що діти з помірно розумовою відсталістю спроможні засвоювати деякі елементарні навички практичної та розумової діяльності, тому вони можуть оволодівати окремими нескладними (механічними) видами фізичної праці й навіть елементами грамоти. Увага акцентується на корекцію інтелектуальних порушень учнів спеціальних загальноосвітніх шкіл [7].

Найважливіші напрямки педагогічної роботи з дітьми з помірно розумовою відсталістю визначені в роботах О.Хохліної, яка зазначає, що вони мають покладатися в спеціальну розробку змістового, методичного та організаційного її забезпечення. Проведення такої роботи, як відмічалось, уможлиблює певний розвиток обмеженого потенціалу дітей з помірно розумовою відсталістю, розширення кола знань для орієнтування в найближчому оточенні, самообслуговування та елементарної трудової діяльності. [10, 223-226]

Відповідно до теорії поетапного формування розумових дій П.Гальперіна, Г.Дульнєва, Є.Білевич, В.Карвяліса, С.Мирського, Г.Мерсіянової, Б.Пінського, В.Синьова, О.Хохліної та ін., в ході роботи надається можливість переходити від наочно-практичних дій шляхом зовнішнього приговорювання до дій у внутрішньому плані, розвивати розумову сферу та діяльність в цілому дітей з

розумовою відсталістю.

Психологічний супровід корекційно-реабілітаційного навчання дітей шкільного віку з помірно розумовою відсталістю вивчала О.Мякушко. Вона зазначала, що, виходячи з пріоритету соціальної реабілітації, найважливішим для подальшої соціалізації дітей з помірно розумовою відсталістю визнається максимальне оволодіння ними навичками самообслуговування та вміннями орієнтуватися в навколишньому світі самостійно (наскільки це можливо). [6]

Дослідження Г.Цикото, М.Кузьмицької, А.Малера та інших вчених дозволяють ставити питання не лише про привчання дітей з розумовою відсталістю до праці та формування в них навичок самообслуговування, але й про організацію їхнього корекційно-розвивального навчання. На думку вчених, весь складний процес корекційного навчання та виховання дітей з помірно та тяжкою розумовою відсталістю направлений на їхній розвиток, виховання, трудову підготовку та соціальну адаптацію. [4, 5]

В роботах О.Гаврилова [1] наголошується, що більшість дітей з помірно розумовою відсталістю здатні встановлювати контакти, спілкуватись з іншими людьми, бути залученими до простих соціальних дій.

Ми погоджуємося з думкою Л.Шипіциної, яка зазначає, що основна мета системи навчання для дітей з помірно розумовою відсталістю – максимально можлива соціалізація. При цьому, під соціалізацією мається на увазі сукупність всіх соціальних процесів, завдяки яким дитина засвоює та відтворює певну систему знань, норм та цінностей, які дозволяють їй функціонувати в якості повноцінного члена суспільства, засвоюючи соціальні ролі та культурні норми. [11]

Дослідники однакові в тому, що в процес навчання необхідно включати всі види соціальної адаптації: соціально-побутову, соціально-трудова, соціально-психологічну, соціально-педагогічну.

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу ми дійшли висновку, що проблеми розвитку та навчання дітей з помірно розумовою відсталістю залишаються ще недостатньо дослідженими, зокрема: визначення особливостей пізнавальної діяльності, розробка та апробування діагностичної методики пізнавальної діяльності, що дозволить виявити психолого-педагогічні умови, які будуть сприяти поліпшенню навчальної діяльності молодших школярів з помірно розумовою відсталістю.

Використана література

1. Гаврилов О.В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі: Навчальний посібник. – Кам'янець-Подільський: Аксиома, 2009. – 308 с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами// МОН України, НАПН України, Інститут спеціальної педагогіки. – К., 2013.
3. Дульнев Г.М. Учебно-воспитательная работа во вспомогательной школе. – М.: Просвещение, 1981. – 176 с.
4. Маллер А.Р., Цикото Г.В. Воспитание и обучение детей с тяжелой интеллектуальной недостаточностью.// М.: АCADEMA, - 2003.
5. Методическое пособие по воспитанию и обучению детей с глубокой умственной отсталостью в возрасте от 4 до 10 лет / Под ред. М. И. Кузьмицкой, А. А. Ватажиной.- М.: Изд-во ЦИЭТИН, 1971.
6. Мякушко О. Психологічний супровід корекційно-реабілітаційного навчання дітей шкільного віку з помірно розумовою відсталістю// НАПН України, Інститут спеціальної педагогіки /Науково-методичний посібник . – К.: Педагогічна думка, 2012.
7. Синьов В.М., Матвеева М.П., Хохліна О.П. Психологія розумово відсталої дитини: підручник. – К. : Знання. – 2008. – 359 с. – с. 65-98, 172-251, 325-334.
8. Сумарокова В., Явкин В. Опыт социальной адаптации глубоко умственно отсталых в дневном центре психоневрологического Варшавского института // Дефектология.- 1975.- № 6.
9. Соловьёв И. М О памяти имбецилов.- М.: Изд-во ЦИЭТИН, 1972.
10. Хохліна О.П. Про підхід до розробки педагогічного забезпечення виховання, розвитку та сприяння соціально-побутовій адаптації дітей з помірно та тяжкою розумовою відсталістю. // Збірник наукових праць КПДУ /.-2006.- с. 223-226.
11. Шипицына Л. М. «Необучаемый» ребенок в семье и обществе. Социализация детей с нарушением интеллекта. — 2-е изд., перераб. и дополн. — СПб.: Речь, 2005. — 477 с.

References

1. Havrylov O.V. Osoblyvi dity v zakladi i sotsialnomu seredovishchi: Navchalnyi posibnyk.— Kam'ianets-Podilskyi: Aksioma, 2009. – 308 s.
2. Derzhavnyi standart pochatkovoї zahalnoi osvity dlia ditei z osoblyvymy osvithnyu potrebamy// MON Ukrainy, NAPN Ukrainy, Instytut spetsialnoi pedahohiky. – K., 2013.
3. Dul'nev G.M. Uchebno-vospitatel'naja rabota vo vspomogatel'noj shkole. – M.: Prosveshhenie, 1981. – 176 s.
4. Maller A.R., Cikoto G.V. Vospitanie i obuchenie detej s tzhazholoj intelektual'noj nedostatochnost'ju.// M.: АCADEMA, - 2003.
5. Metodicheskoe possobie po vospitaniju i obucheniju detej s glubokoj umstvennoj otstalost'ju v vozraste ot 4 do 10 let / Pod red.

M. I. Kuz'mickoj, A. A. Vatazhinoy.- M.: Izd-vo CIJeTIN, 1971.

6. **Miakushko O.** Psykholohichniy suprovid korektsiino-reabilitatsiinoho navchannia ditei shkilnoho viku z pomirnoiu rozumovoiu vidstalistiu// NAPN Ukrainy, Instytut spetsialnoi pedahohiky /Naukovo-metodychni posibnyk . – K.: Pedahohichna dumka, 2012.

7. **Synov V.M., Matvieieva M.P., Khokhlina O.P.** Psykholohiia rozumovo vidstaloj dytyny: pidruchnyk. – K. : Znannia. – 2008. – 359 s. – s. 65-98, 172-251, 325-334.

8. **Sumarokova V., Javkin V.** Opyt social'noj adaptacii gluboko umstvenno otstalyh v dnevnom centre psihonevrologicheskogo Varshavskogo instituta // Defektologija.- 1975.- № 6.

9. **Solov'jov I.M.** O pamjati imbecilov.- M.: Izd-vo CIJeTIN, 1972.

10. **Khokhlina O.P.** Pro pidkhid do rozrobky pedahohichnoho zabezpechennia vykhovannia, rozvytku ta spriannia sotsialno-pobutovii adaptatsii ditei z pomirnoiu ta tiazhkoiu rozumovoiu vidstalistiu. // Zbirnyk naukovykh prats KPDU /.-2006.- s. 223-226.

11. **Shipicyna L. M.** «Neobuchaemyj» rebenok v sem'e i obshhestve. Socializacija detej s narusheniem intellekta. — 2-e izd., pererab. i dopoln. — SPb.: Rech', 2005. — 477 s.

Хайдарова О.С. Про подход к проблеме развития и обучения детей с умеренной умственной отсталостью.

Статья посвящена результатам теоретического анализа литературы относительно особенностей развития познавательной, эмоциональной, личностной и двигательной сферы детей с умеренной умственной отсталостью.

На сегодня, изменения в контингенте специальной школы, рост численности учащихся с умеренной умственной отсталостью поставили серьезные вопросы относительно педагогической работы, усиления коррекционной направленности учебной деятельности с детьми, имеющими умеренную умственную отсталость, разработки учебного содержания, соответствующего оценивания знаний с учетом их особенностей и тому подобное. Существует несоответствие между требованиями и реальным состоянием обеспечения адекватных условий обучения и развития детей с умеренной умственной отсталостью, которые характеризуются недоразвитием всех психических процессов. Поэтому, определение характерных особенностей познавательных процессов детей с умеренной умственной отсталостью является актуальной проблемой, для того чтобы адекватно подобрать средства коррекционного воздействия, которые бы активизировали познавательные процессы младших школьников с умеренной умственной отсталостью, а также стимулировать их познавательную деятельность. Очерчены перспективы дальнейших исследований по данной проблеме.

Ключевые слова: дети с умеренной умственной отсталостью, коррекционная работа, обучение, развитие, познавательная деятельность.

Khaidarova O.S. On the approach to the problem of the development of children with moderate mental retardation.

The article is devoted research of features of cognitive, emotional, personal and motor areas of children with moderate mental retardation. Defined approaches to the areas of pedagogical influence on this category. Outlined the prospects for further research on this issue.

Changes in the numbers of special schools, the growth in the number of students with moderate mental retardation has posed serious questions about the pedagogical work, enhance correctional educational activities with children with moderate mental retardation, the development of training content, appropriate grading based on their characteristics, and the like. The defining characteristic of cognitive processes of children with moderate mental retardation is an actual problem, in order to adequately pick the intervention that intensified cognitive processes of younger students with moderate mental retardation, as well as stimulate their cognitive activity.

Keywords: children with moderate mental retardation, remedial work, teaching, development, cognitive activity.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2016 р.

Статтю прийнято до друку 06.06. 2016 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Шеремет М. К.

УДК 376:373.2-056.34(092)

Ханзерук Л. О., Волошин І.

ДОШКІЛЬНА ОЛІГОФРЕНОПЕДАГОГІКА У НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ І. Г. ЄРЕМЕНКА

Статтю присвячено 100-річчю від дня народження видатного українського вченого, олігофренопедагога, доктора педагогічних наук, професора, автора понад 100-та наукових праць з різних питань спеціальної педагогіки І. Г. Єременка. Зроблено спробу систематизувати погляди дослідника на проблему раннього та дошкільного виховання розумово відсталих дітей. Показано, що вчений розглядав дошкільну олігофренопедагогіку як самостійну галузь наукового знання, яка має пропедевтичний характер, значні можливості для вивчення особливостей розвитку дітей, пошуку найбільш ефективних засобів корекції, а також вироблення науково обґрунтованої системи їх використання на ранньому етапі життя дитини. Автор висловлює переконання, що у намаганні розвивати сучасну науку і практику, молоді вчені ще довго звертатимуться до праць І. Г. Єременка як невичерпного джерела наукової вірогідності, творчості та глибокої поваги до людини.

Ключові слова: наукова спадщина І. Г. Єременка; дошкільна олігофренопедагогіка; творчий підхід до праці.